

CONRAD TÁBORNAGY

A MAGYARSÁGNAK legnagyobb, egységes hadi erőfeszítését, nemcsak általános, hanem viszonylagos értelemben is, az 1914/18. évi világháború képviseli. Magyarország különös balsorsa azonban nem engedte meg, hogy ezt az óriási, osztatlan erőfeszítést a csatatereken is magyar vezér irányítsa. Az 1914 augusztusában a hadszíntereken közös és honvéd zászlók alatt gyülekezett magyar katonatömegeknek 1000 éves haditörténetük legnagyobb és legvéresebb csatáit osztrák hadvezér: Conrad tábornagy vezette. 1914-től egészen 1917 tavaszáig a magyar hadak az ő hadi tervei szerint vívták meg az egyes hadjáratokat és ezek döntő csatáit. Ezután Conrad alvezéri minőségben még 1918 nyaráig szerepelt, mikor utolsó nagy támadásunk a Piave mentén összeomlott. E csata véráradata az ő alvezéri állását is elsöpörte.

A magyar nemzet nagy erőfeszítését embervérben az alábbi számadatok mutatják: Conrad hadielőkészületei alapján 1914 augusztusában Nagy-Magyarország területéről csupán harctéri alakulásokban 600.000 baka, 35.000 huszár és 1330 löveg (ágyú és tarack) kezeléséhez szükséges 70.000 tüzér fordult az ellenséggel szembe. Ezenfelül a nemharcoló csapatok — segédfegyvernemek és póttestek — megalkotása céljából mindjárt kezdetben százezrek vonultak be.

A háború folyamán ez a milliót megközelítő harci létszám Conrad haditerveinek végrehajtásában sokszor összezsugorodott, de ugyanannyiszor friss vérrel fel is töltődött. Erre nézve elegendő a hivatalos statisztika ama megállapítása, hogy Nagy-Magyarország veszteségei emberben a világháború végéig a kétmilliót felülmúlták (660.000 halott, 743.000 sebesült, 735.000 fogoly).

Conrad e nagy erőfeszítéssel nevét a magyar hadi történelem könyvében kitörölhetetlenül megörökítette. Ezért indokolt, hogy e hadvezér hadi működésével foglalkozunk és annyi magyar vér hullásával kísért hadvezetését bonckés alá vegyük. Ma már sok tervéről forrásmunkák és okmányok alapján mondhatunk bírálatot. Idevágó megállapításainknál ezért részben a magyar Hadtörténelmi Levéltárnak minden hivatalos adat felhasználásával összeállított művére is, nevezetesen annak a világháború első hónapját tárgyaló I., II. és IV. kötetére támaszkodunk.

A MONARCHIA hadereje azzal a megnyugtató tudattal vonult a háborúba, hogy mérkőzését Conrad irányítja. Conrad békemunkája alapján ez a tudat valóban jogsult volt. A haderő azonban reményei-

ben csatlakozott. Mielőtt ezt részletesen indokolnánk, vázoljuk Conrad két és fél évre terjedő, dióhéjba foglalt fővezéri hadvezetését, hogy a kivívott eredmény tekintetében tisztán lássunk.

Conrad tervezte meg már békében a volt monarchia haderejének tagozását és felvonulását az oroszok és a szerbek ellen. A hadműveletek mindkét hadszíntéren az ő alapvető tervei alapján indultak meg és folytatódtak. E hadműveletek nagy számából csak a legfontosabbakat — a mindenkori hadihelyzetre nézve korszakalkotókat — ragadjuk ki.

1914 augusztus—szeptemberben vívta meg Conrad az első felvonulásból adódó balsikerű keletgalidai támadó hadjáratot. Ez a lemerbergi döntő vereséggel végződött. Emellett még Conradot bizonyos felelősség terheli Potiorek tábornok első szerbiai — augusztusi — kudarcában.

1914 októberben Conrad a németekkel közösen kiforralt haditerv alapján intézte a Visztula-menti és önállóan a San-menti balsikerű őszi támadó hadjáratot. Ez az osztrák-magyar hadakra nézve a Visztulánál az ivangorodi csatavesztéssel és a San mentái a hadművelet megrekedésével végződött. Vissza kellett vonulni. E hadjárat után az oroszok Przemyslt véglegesen körülzárták.

1914 november-decemberben a németek lodzi hadműveletei kapcsán tervezte Conrad a németek támogatására szánt krakkói — ugyancsak támadó — hadjáratot. Ez annyiban sikert ért el, amennyiben az oroszok előtörését Krakkó felé a reánk nézve győzelmes limanovai csatában megállította és az oroszokat a Dunajec—Nida vonala mögé szorította vissza.

1914/15 telén dúlt és tavaszig húzódott az eldöntetlen kárpáti csata, melynek legvéresebb időszakát Conradnak Przemysl felmentésére irányuló kísérlete idézte elő. Przemysl felmentése ugyan meg hiúsult, ez a vár elesett, de az erre következő orosz ellentámadással szemben Conrad a Kárpátokat, részben német segítséggel, megvédte.

1915 májusában Conrad terve szerint és német segítséggel indult meg az a győzelmes támadó hadjárat, mely a gorlicei diadallal kezdődött és a nyár folyamán Galicia felszabadításával végződött. Ezt követte az

1915 őszi — rownói — hadjárat, melyet Conrad önállóan — német segítség nélkül — tervezett. Ez a hadjárat vereséggel zárult.

1915 őszén a németek segítségével és azokkal együtt tervezte meg Conrad a sikerteljes szerbiai hadjáratot.

1916 május—júniusban Conrad önállóan intézte a szép sikerrel kezdett, de aztán megfeneklett déltiroli támadó hadműveletet. Egyébként Conrad az olasz hadszíntér eseményeinek kezdettől fogva határozott irányt adott azzal, hogy az olasz hadüzenet idejében vakmerően kivárt legutolsó pillanatban és emellett igen ügyesen szervezte meg az Isonzo és az Alpések védelmét, csoportosította az e célra szükséges haderőket és gondoskodott később is ennek az arcvonálnak kellő erőben való tartásáról. Ezt az ő hadvezetésének szép sikere gyanánt kell elkönyvelni.

Az előbb említett déltiroli hadművelet adott okot 1916 júniusában az oroszok tehermentesítő támadó hadjáratára. Ennek eredménye a lucki katasztrófa elnevezés alatt ismert hatalmas csatavesztésünk

lett Lucknál és Oknánál. Az említett vereségek vészes hatásait Conrad csak német segítségével tudta némileg eloszlatni.

1916 augusztusában vesztettük el — az előbbi hadiesemények folyományaképpen — a 6. Isonzo-csatát, melyben Görzöt és a doberdói fennsíkot az olaszoknak kellett átengednünk. Ez a kudarc tehát végeredményben Conrad hadvezetésének terhére írható.

1916 szeptemberétől kezdve történt meg — a lucki katasztrófa hatása alatt — a román betörés Erdélybe. Ennek visszaverésére német segítséget kellett igénybe vennünk.

A fenti rövid áttekintés adataiból szerkeszthető hadvezetési mérleg az osztrák-magyar haderőre nézve nem kedvező. Azt mutatja, hogy Conrad önálló támadó hadjárait általában nem kísérte siker, vagy ha közben szép részletsikereket is vívott ki, önálló hadjárait az egyetlen limanovai hadjárat kivételével nem tudta győzelmesen befejezni. A felsorolt hadműveletek kudarcra alapján tehát Conradot nem minősíthetjük szerencséskezű hadvezérnek és egyben azt is kell mondanunk, hogy az osztrák-magyar haderő a reáharuló nehéz feladattal nem tudott megbirkózni. Ez a haderő Conrad nevelése volt.

Conrad javára az igazsághoz híven meg kell állapítanunk, hogy a világháború előtti években mint a haderő vezérkari főnöke a monarchiát fenyegető veszélyt a monarchia külügyminisztereinél világosabban látta. Tudta, hogy a habsburgi birodalom nagy, elkerülhetetlen mérkőzés előtt áll, melyben sorsa dől el. A mérkőzéshez a haderőt elegendő erőteljesnek a valószínű ellenfelek erejénél fogva még“ abban az esetben sem ítéltette, ha a monarchia hadseregének fejlesztése érdekében minden lehetséges megtörténik. Ebben a tekintetben Conrad mindent megtett. Nem főroghat fenn kétség az iránt, hogy a monarchia 1914. évi szép hadereje szerény hadifelszereléssel és csekély erővel vonult hadba, de az is bizonyos, hogy még ezt a szerény felszerelést és erőt is csak Conrad verekedte ki neki. Ő a hadsereg számára sokkal többet követelt, mint amennyit kapott. A rendelkezésére adott szerény eszközökkel a haderőt a harcokésztség magas fokára emelte. Neki köszönhető az osztrák hegyi csapatok mintaszerű szervezése, a hadseregnek géppuskákkal és gyorstüzelő ágyúkkal való felszerelése, a műszaki csapatok fejlesztése. Külön említést érdemel, hogy az oly fényesen bevált 30½ cm-es mozsarakat a hadvezetőség Conrad javaslatára, a delegációk tudta nélkül szerezte be.

A harcszerű kiképzést is Conrad irányította. „A gyalogság harci kiképzése“ cím alatt hat kiadást megélt könyve jelent meg, melynek korszerűségét a külföldi katonai szakkörök is elismerték. Conrad az őszi gyakorlatok tervezésében is mintát adott a külföldnek.

Vitán felül áll, hogy Conrad volt a monarchia magasabbrangú tábornokai között elismerten a legjobb, a legtehetségesebb és a legképzettebb. Conradot a monarchia egész hadereje elsőrangú szaktekintélynek tartotta és benne elsőrangú tanítómesterét tisztelte. Mondhatjuk, hogy osztatlan bizalmat élvezett.

Conrad elismerésreméltó nevelőmunkájának volt azonban néhány ártalmas kinövése is. Ezt megállapítja az osztrákok hivatalos világháborús műve is, mely egyébként Conradot minden téren védelemben

veszi. Conrad ugyanis nem tulajdonított fontosságot a „fegyelmező“ zártrendű gyakorlatoknak, amelyek különösen a német hadseregben voltak divatosak. Ludendorffot idézem, ki Conraddal való első találkozásáról a háborúban írja: „Conrad tábornok eddig a mi békekiképzésünket nem nagyon értékelte. Most velem szemben nyíltan magáévá tette annak alapelveit. Különösen, mint mondta, nem lehet kellően hangsúlyozni mindazt, ami a fegyelmet erősíti.“

Aztán Conrad az őszi gyakorlatoknál a csapatok teljesítő képességével szemben túlságosan nagy követelményeket támasztott, ami Ferenc Ferdinánd főherceget arra a megjegyzésre készítette, hogy nem szükséges a katonákat „már békében a meghalásra tanítani.“ Ez a túleröltetés nálunk iskolát csinált.

Végül Conrad a hadsereget — osztrák hivatalos megállapítás szerint is — „a minden áron való támadásra“ nevelte. Ez a harcmodor, párosulva a támadás előkészítésére hivatott tüzéségünk csekély erejével, ugyancsak sok vérbe került és gyalogságunk támadó lendületét idő előtt elsorvasztotta.

De elvégre is ilyen vagy hasonló hibákban a háború elején minden hadsereg szenvedett, mely hadi tapasztalat híján volt. A monarchia hadseregére nézve különös hátrányt jelentett, hogy mindjárt kezdetben két haditapasztalt ellenféllel; az oroszokkal és a szerbekkel volt dolga. A monarchia haderejének képzettsége a felsorolt hiányok dacára magas színvonalon állt. Erre a színvonalra Conrad emelte. A hiba a csekély erőben és a csekély hadianyagban rejlett. Conrad ezt békében helyesen ítélte meg. Ez bírta már 1907-től kezdve arra, hogy az illetékes politikai tényezők előtt a monarchia előrelátható ellenségeinek a déli határon való megtámadását javasolja. Szerbiával és Olaszországgal akart végezni, mielőtt a japán háborútól kimerült Oroszország talpra állana. E törekvései meghiúsultak. Nem rajta múlt, hogy a monarchia a háborút a legkedvezőtlenebb hadászati helyzetben, azaz a megnövekedett Szerbia és a talpraállt Oroszország ellen és akkor kezdte meg, mikor a szövetséges Olaszország támogatására nem számíthatott és mikor Románia a harmas szövetségtől már elpártolt. Ezt a súlyos helyzetet még bonyolultabbá tette az a leghátrányosabb körülmény, hogy a külpolitika — Conrad nézetével ellentétben — a háborút részleges — csak Szerbia és Montenegró ellen irányuló — mozgósítással vélte megvívhatónak, amiből két egymásután következő mozgósítás és felvonulás ismert hátrányai adódtak.

Conrad külpolitikai elgondolásainak helyességét ma már nem lehet vitatni.

A tény az, hogy a külpolitika oly hadi helyzetet teremtett, amelyre a hadvezetésnek kellően nem készülhetett fel. Viszont azt sem lehet elhallgatni, hogy Conrad ebben a helyzetben is mindkét ellenféllel szemben a támadást alkalmazta s e célból, minthogy a hadsereg elég erős nem volt, a hadianyaggal hiányosan felszerelt népfelkelést is az első vonalba állította.

A monarchia volt szövetségesei Conradot nagyrabecsülték. Azok a német hadvezérek, kik Conraddal együtt dolgoztak, katonai képességeiről szép jellemzést adtak.

Hindenburg Conradot kiváló férfiúnak ismeri el és hadvezetéséről csak annyit jegyez meg, hogy az osztrák-magyar seregek 1914-ben Galíciában feladatukat talán kevesebb vér árán is megoldhatták volna.

Ludendorff, ki két éven át az orosz hadszíntér hadműveleteinek tervét Conraddal együttműködés céljából ismételtlen megbeszélte, így nyilatkozik: „Conrad okos, szellemileg igen ruganyos, jelentékeny tábornok volt. Kitűnt ötletgazdagságával. A cs. és kir. hadsereg azonban nem volt elég erőteljes, hogy merész terveit minden esetben megvalósítsa ...“

Freytag-Loringhoven német tábornok Conrad kudarcainak okát azzal magyarázza, hogy Conradnak „a régi történelmi Habsburg-birodalom hagyományából táplálkozó büszkesége és nagyvonalú hadműveleti célokra irányított önérzete olyan megoldásokat választott, amelyek— a csapatok nagy részének hősiessége dacára — nem állottak arányban az eszköz szervi teljesítőképességével.“

A mai orosz vezérkar főnöke, bizonyos Saposnikow azt írja, hogy „Conrad mint katona és hadvezér a tehetséges átlagon felül állt, de szívós, makacs természete és ritka önfegyelmeivel ugyan palástolt, de elhatározásaiban megnyilvánuló szenvedélyessége nem akart a szükség-szerű adottságokkal megalkudni... Conrad gyöngéje a végrehajtó emberek és eszközök értékének és erejének felnemismerésénél kezdődik ... Elméletben Conrad is összhangot követelt a hadműveleti terv és a végrehajtó csapatok katonai erénye és teljesítőképessége között, a háborúban azonban elragadta őt makacs szenvedélyességgel felépített terveinek merészsége, elkápráztatták ezeknek megvalósításához fűzött vérmes reményei... Conrad magasröptű, nagyvonalú terveit talán a tannenbergi és lodzi csaták pomerániai gránátosaival megvalósíthatta volna ... de az osztrák-magyar hadieszköz, mely részben nemes acél, részben apatikus, kevésbé ellenálló anyag volt, időelőtt felörlődött kíméletlenül követelő kezei között...“

Valamennyi bírálatból kicsendül az, hogy Conrad hadvezetése a kezében lévő haderő teljesítő képességével nem állt arányban.

Conradban kétségtelenül megvolt az elméleti és békegyakorlati tudás, hogy milliós hadsereget vezessen és emellett majdnem egészen rendelkezett azokkal a jellembeli tulajdonságokkal, amelyeket a hadvezértől megkövetelnek. Egész egyéniség volt, akit semmi sem tudott megtörni. A monarchia haderejének békében nagyszerű tanítómestere volt. Az elmélet terén senki sem érte utóit. De háborús hadvezérnek még sem vált be. Már a világháború előtt megállapították róla, hogy hiányzik belőle az emberismeret, ami legközelebbi munkatársai megválasztásában nagyon hátrányosan érvényesült. Rendkívül éles esze békében mindenkit elkápráztatott, de a háborúban ez a képessége hátrányos módon éreztette magát. Ezzel azt akarom mondani, hogy Conrad minden tervében a magának választott — mindig merész — feladat leghelyesebb megoldási módját kereste meg, de a hadművelet megválasztásában nem a lehetségest, hanem az oly eszményit tartotta szem előtt, melynek végrehajtására csapatai elegendő erősnek sohasem bizonyultak. Nem vetett számot azzal, hogy a gondjaira bízott haderőnek a monarchia néprajzi tarkaságából és szerény anyagi eszközeiből

eredő korlátozott teljesítőképessége a merész terveknek bizonyos határt szab. Ezért Conrad elméleti elgondolásaiban a valóságtól túlságosan eltávolodott.

Conrad hadvezetésének alapvető hibája tehát a hadművelet elméletileg helyes, de a csapat teljesítőképességéhez képest túlméretezett megválasztásában rejlett. Ez az, ami Conrad vezérségét a legszembeötlőbben jellemzi és ami seregeinknek oly aránytalanul nagy veszteséget okozott.

Ezt a megállapításunkat a világháború első hadműveletei kétségbevonhatlanul igazolják.

A monarchiának 1914 augusztusában Kelet-Galidában, a San és a Dnjester mentén felvonult seregeit Conrad északi irányban támadásra rendelte ama téves, még pedig hamis hírek alapján kialakult nézetében, hogy az oroszok a Visztulán át — nagyban Varsó-Ivangorod vonalából — Berlin irányában fognak előnyomulni. Ezt akarta támadásával megakadályozni. Ugyanekkor a keletporoszországi német seregtől azt várta, hogy az — együttműködés céljából — déli irányban fog előretörni. Ez az elgondolás szép volt: a Visztula jobbpartján Berlin felé készülő orosz haderőket dél és észak felől megindított támadással összetörni.

Megállapíthatjuk azonban, hogy Conradnak hadvezért szerencséje nem volt, amennyiben mindjárt első — hatásaiban oly fontos — hadműveletében hamis híreknek esett áldozatul. Igaz, hogy ezek a hamis hírek az ő felfogását a hadi helyzetre nézve alátámasztották. Ezért hitt bennük.

A tény az, hogy Conrad seregei számára oly önfeláldozó hadműveletet választott, melyet még az osztrák-magyar haderő súlyos véráldozata dacára is és a döntő győzelemre való remény nélkül is végre kellett hajtani, de csak akkor, ha az oroszok valóban Berlin felé nyomulnak és ha a hadi helyzet a keletporoszországi német seregnek a déli irányban való előtörést megengedi.

Ez a német sereg azonban nem Berlin, hanem Kelet-Poroszország védelmével törődött. Az oroszoknak pedig ekkor még eszük ágába sem jutott, hogy Berlin felé törekedjenek, ők előbb Galícia körül nagy félkörben felvonult seregeikkel az osztrák-magyar hadakat akarták bekeríteni s attól tartottak, hogy ezek a hadak a bekerítés elől magukat oldalt (Krakkó felé) vagy hátrafelé (a Dnjester mögé) kivonják. Conrad azonban az orosz óhajnak akaratlanul is megfelelt, amennyiben seregeit egyenesen az oroszok ölésre tárt karjai közé vezette.

Mikor a Conrad hadműveletéből kifejlődött véres csaták, nevezetesen a krasniki és komarowi győzelmek, nemkülönben a Galicia keleti területein szenvedett súlyos vereségek Zloczownál és a Gnila Lipa mentén az oroszok haditervéről a fátylat fellebbentették, vagyis kivilágított, hogy az orosz főerő nem Berlin felé, hanem ellenünk, még pedig a Conradtól kezdetben képzelt erőnél sokkal nagyobb tömegben törekszik, ez eredetileg választott önfeláldozó feladat önmagától megoldódott. Az oroszokat nem kellett már magunkra vonnunk: jöttek ők maguktól is.

Conrad azonban most, az első csaták tapasztalatai dacára és nyilván

túlerővel szemben, új feladatul az oroszok tömegek megverését választotta. Ez a rendkívül merész hadi manőver útján megvalósított elhatározása eredményezte a lembergi döntő csatát, melyet elvesztettünk.

Vereségünk katasztrófálissá vált annak folytán, hogy Conrad ezt a kockázatos csatát csak akkor szakította félbe, mikor már a rendezett visszavonulás is veszélyben forgott. A visszavonulás a haderő jelentékeny részénél valóban rendetlenül történt.

Ez az első keletgalíciai hadjárat néhány százezer emberünkbe és 200-nál több ágyúnkba került. Ezt a hiányt bizonyos idő alatt pótolhattuk, de a haderő minőségében szenvedett veszteség a világháború végéig pótolhatatlanná vált. A tényleges tisztikar és legénység javarésze elhullott, a bizalom Conrad hadvezetésében megingott és ami a legsúlyosabban esett latba, elveszett a csapatban rejülő lökőerő, mely Kraszniknál és Komarownál oly fényes eredményeket ért el és amelyben az orosz túlerővel szemben fölényünket láttuk.

Idézem az osztrák hivatalos világháborús művet: „És szeptember 11-e után a hadjárat az osztrák-magyar északi hadsereg összeségére nézve fájdalmas éleménnyé érlelődött. A hallatlan erőfeszítés és áldozatok dacára is hasonlíthatlan lendülettel előrevitt támadás a legjobb vérével szentelt küzdőtér feladásával és a kilométerek százaira terjedő hátrálással végződött, ami a kivívott sikerek emlékét elhalványította és a keserű benyomásokat annál élénkebben érezette. Így a vér- és anyagi veszteséghez erkölcsi kár is járult, melyet a haderő, ha ugyan egyáltalában valaha, de mindenesetre csak hosszú idő után heverhetett volna ki...”

Conrad nem ébredt annak teljes tudatára, hogy e hatalmas érvágás után a haderőnek nemcsak anyagi, hanem erkölcsi erővesztését is pótolni kell. Ezért hosszabb hadműveleti szünet közbeiktatása volna szükséges, mely idő alatt a védelemre kell szorítkozni. A csapatok azonban a vereség hatásait még nem heverték ki, mikor Conrad a Nyugat-Galiciába hátrálóban levő seregeket megfordította és azokat most a felső Visztula mindkét partján a győzelmes oroszok ellen újból, nagyban és egészben frontális támadásra rendelte. Ez alkalommal seregeink északi szárnyára Hindenburgnak Kelet-Poroszországból ideszállított hadserege csatlakozott. Ludendorff írja erről: „Az osztrák-magyar haderőt az előző események rettenetesen megviselték. Conrad tábornok részéről teljes értékű tett volt, hogy Németország segítségébe vetett bizalommal a támadás újbóli megkezdését határozta el.

Conrad elhatározta magát, de győztes ellenség állásait megviselt csapatnak kellett megtámadni.

Ez az októberi — második—támadó hadjárat a csapatból az utolsó erőt is a szó szoros értelmében kifacsarta. Seregeink e frontális támadásokban salakká égtek. A Visztula balpartján Ivangorod felé előnyomult balszárnyeregünk (Dankl) Conrad külön haditerve szerint az ellenséget a Visztulán átengedte, hogy azt az innenső parton támadhassa meg.

Ezt az elméletileg helyes csatatervet kiuzsorázott csapataink kellő lökőerő hiányában nem tudták megvalósítani. Dankl serege a Visztulán átengedett oroszoktól vereséget szenvedett és 15.000 fogoly veszte-

séggel, teljesen megrendült állapotban volt kénytelen meghátrálni. Tovább délen többi seregünk támadása a San folyót védő oroszokon tört meg. Az osztrák-magyar haderőt az oroszok már véglegesen elintéztnek tekintették. Ebben az időben jelentette Hindenburg a német hadvezetőségnek, hogy az osztrák-magyar hadsereg a hadi számvetések bizonytalan értékű tényezőjévé fejlődött. Régebbi lendületes támadásai megszűntek, ellenálló ereje még a védelemben is nagyon megcsökkent, már csak a monarchia eszméjéhez hű nemzetek katonáiban lehetett megbízni.

A vázolt októberi hadművelet teljes mértékben igazolja Conrad kortársainak róla adott jellemzését. Valóban, tisztán elméleti alapon az ő októberi tervét csak helyeselni lehet. Csupán a támadással lehetett az oroszok kezéből a kezdeményezést kiragadni és egyben seregeiket a Visztula-San mentén megállítani. Conrad hadainak csoportosítása ellen se lehet kifogást emelni. Sikerült neki a San mentén határozott túlerőt összehozni. De ennek a túlerőnek minősége a Krasniknál vagy Komarownál győztes régi hadtestekét távolról sem érte el. Hol voltak már az augusztusi szép, ösztönszerűleg támadó csapatok?

Az októberi hadjárat után Hindenburg serege Conrad arcvonalától elvált és Thom felé tolódott el, hogy innen Lodz felé a Visztulán átkelt orosz tömegek oldalába rontson. Hindenburg azt ajánlotta Conradnak, hogy a két veszített hadjáratban megviselt osztrák-magyar haderővel a védekezésre szorítkozzék, e célból a balszámmal Krakkóra támaszkodva, a Kárpátokra menjen vissza és ott arccal északnak állást foglaljon.

Conrad élénk szelleme azonban a seregeinek ajánlott (és oly szükséges) nyugalmat elvetette. A Kárpátok védelmére — a duklai horpadásban — csak Boroevic seregét hagyta, a többit erősen megritkult sorokkal Krakkó környékére vonta vissza és itt a főerőt a vártól északra, jobbszárnnyal a vártól délre csoportosította és említésreméltó pihenő nélkül megkezdte immár harmadik támadó hadjáratát kelet felé, mely a Visztula balpartján előnyomuló orosz tömegek arcvonalára ütközött. A kifejlődő vontatott küzdelemben főerőnk a balparton hamarosan megakadt, a jobbparton levő jobbszámy pedig nehéz helyzetbe került. Ekkor Conrad a balpartról átvont csapatokkal a Kárpátok fdől átkaroló ellentámadást intéztetett, ami a Limanova körül kifejlődött csatában az oroszokat visszadobta.

Ez volt Conrad első határozott, hadászati jelentőségű nagy sikere, mert a harmadik hadjáratot sok válság után mégis győzelmesen befejezte. Az orosz déli szárny veresége ugyanis a Visztula túlsó partjára is kihatott, amennyiben itt az orosz tömegek, melyeket észak felől Hindenburg Lodznál szorongatott, beszüntették az előnyomulást és a mi arcvonalunkkal szemben a Dunajec-Nida vonala mögé rendezetten hátráltak.

Conrad tehát 1914 augusztusától decemberig hallatlan makacssággal három oly támadó hadjáratot intézett, melyek az orosz hadszíntéren levő minden seregét a legvégsőkig igénybe vették. Ezt a hihetetlen teljesítményt a csapatok hard erejük tönkretétele nélkül csak akkor bírták volna el, ha az első vagy második hadjáratban győztek. Így azonban seregeink hard értéke nagyon megcsappant, amit

az ellenség kezében hagyott foglyaink óriási száma elegendően bizonyít. A harci érték emelésére az egész télen át tartó nyugalom lett volna szükséges. E helyett Conrad az éhező Przemysl felmentésére új, téli támadó hadjáratot tervezett és ezt a magas hóval borított Kárpátokon át, dermesztő hidegben február i-én megkezdte. Seregeink ebben a téli hadjáratban kisebb előnyöket értek el, de Przemysl felmentése nem sikerült. A hadjárat tehát kudarcral zárult.

A Conrad főhadiszállásához beosztott Cramon német tábornok írja e hadjáratról: „Bizonyos, hogy a siker nem a csapatokon múlt; eltekintve az oroszok szívós védekezésétől, a méternyi hó, a csikorgó fagy, a jeges hegyoldalak a legönfeláldozóbb vitézségnek is áthághatlan akadályokat szabtak. A Kárpátok ekkor nemcsak a büszke hősi bátorság, de a legmélyebb emberi nyomornak is sokszoros tanúi voltak. A hadosztályok állománya aggodalmat keltő gyorsasággal fogyott... Conrad hajlott arra, hogy hadműveleteit a csapatra való tekintet nélkül tervezze meg... és figyelmen kívül hagyta azt, hogy minden elhatározást cselekedetté a tömeg eleven ereje változtat át... Az a csapat, melyre állandóan többet rónak, mint amennyit legjobb akarattal elbírnak, kedvét és bizalmát veszti s ezért a Kárpátokban oly értékeknek is sírtáskák, melyeknek eltűnése abban nyilvánul, hogy a csapat a szolgálatot felmondja.“

A kárpáti hadi helyzet tarthatatlansága Conradot új támadásra ösztönözte. Az ő érdeme a gorlicei haditerv. A nagy tervek kiforrálásában valóban mester volt. A támadás hatalmas német segítséggel május elején megindult és hála a Mackensen—Seeckt vezérpár hadvezetésének, Gorlicénél döntő sikert hozott. Gorlice a Conrad keze alatt sorvadásnak indult osztrák-magyar haderő ereibe friss vért öntött. Seregeink az egész vonalon hátráló oroszokat a régi lendülettel üldözték. De Conrad a hírt újból túlfeszítette. Kelet-Galicia felszabadítása után Mackensen hada Conrad vezetésével alól kikerült, mire Conrad szeptemberben a mi már fáradt seregeinket szépen, de túlmerészen elgondolt haditerv alapján kényszerítő ok nélkül orosz földre — Rowno elfoglalására —vezette. Ez a hadjárat a csapatok túleröltetése következtében veszteségteljes kudrcot vallott. Hoen osztrák tábornok véleményét idézem: „A hadjárat véget ért... Lefolyása nem volt kielégítő... Az osztrák vezetés kitűzött célokat nem érte el s arra kényszerült, hogy a Szerbiába sz TNT haderőkhöz nyúljon és szövetségese támogatását vegye igénybe ...“

A rownoi kudarc okozta, hogy 1915 őszén a Szerbia leigázására tervezett, egyébként sikerült hadi vállalatban a monarchia presztízsének megfelelő hadi erővel nem léphettünk fel és hogy az oroszoknál fölényük érzete velünk szemben megmaradt. Nálunk a gorlicei hadjárat felemelő hatása elpárolgott. Szövetségeseink pedig sorozatos baleseteink láttára az osztrák-magyar haderőben keresték a hibát, de nem gondoltak arra, hogy a haderő támadó erejének csökkenése nemcsak a csapatok kevertségében, hanem Conrad túlméretezett hadvezetésében is rejlik. A német hadsereg hasonló igénybevétel esetén valószínűleg hasonló sorsra jutott volna, aminek különben a francia hadszíntér bizonyos részein már 1914 őszén félreismerhetetlen jelei mutatkoztak.

Ma már azt mondhatjuk, hogy az osztrák-magyar haderő 1915 őszen a támadásban a teljesítőképeség határára jutott. Ez alatt azt értjük, hogy a haderő az emberanyagelhasználás és a hadianyagban való szegénység következtében nagy, önálló támadó hadműveletek elvégzésére a túlerőben levő oroszokkal szemben már nem volt alkalmas. Az emberanyag és az erkölcsi erő elpocsékolása megbosszulta magát.

Conrad azonban a kezében levő eszköz teljesítőképeségét még most is túlértékelté.

Csak ezzel magyarázható, hogy 1916 elején az oroszországi és az Isonzo-arcvonalat a Dél-Tirolból tervezett támadó hadművelet javára túlságosan meggyengítette. Még így sem tudott elegendően erős támadó hadcsoportot összehozni, de nyugtalan szelleme nem bírt a védekező magatartással megelégedni. Egyébként a gondolat határozottan jó volt, csak a megvalósító eszköz nem állt a gondolattal arányban és egyben a másik két arcvonalt veszélyét idézte fel.

A déltiroli támadás 1916 május közepén indult meg. Szép kezdeti sikert hozott, de a magas hegységből az olasz síkságba hatolni nem tudott. Nem a csapatok lendületén múlt a dolog, hanem az alkalmazott csapatnak az olasz erőhöz viszonyított elégtelen voltán és a terep nehézségein. Ezeket a tényezőket Conrad nyilván aláértékelté. Az előtörés már nagyon meglassúdott, mikor Bruszilov a meggyengített oroszországi arcvonalt ellen Lucknál és Oknál az olaszok tehermentesítése céljából támadást intézett és az arcvonalat át is törte. Tulajdonképpen nem történt egyéb, mint a gorlicei áttörés fordítottja. Gorlicénél mi alkalmaztunk pergőtüzet, Lucknál az oroszok! Conrad a lucki csatát „rejtélyes összeomlásnak, elemi csapásnak, végzetnek“ jellemezte, holott az egyszerű magyarázatot „a tartalékhiány“ szóban megtalálhatta volna. Mindenesetre túlbecsülte az arcvonalt ellenálló erejét.

A lucki csatavesztés hírére Conrad új tervvel állt elő. Beszűntette a déltiroli hadműveletet és az itt felszabaduló csapatokat az orosz hadszíntérre szállította. Ez azonban a veszély elhárítására nem volt elegendő. Megint a németekhez kellett segítségért folyamodni. Csak óriási ember- és anyagvesztés árán sikerült az afpvonalt hátrább eső területen megszilárdítani. Hindenburg írja e csata kapcsán: „Az osztrák-magyar csapatrészek átlagos értékcsökkenésének főoka kétségtelenül abban a rendkívüli megrázkódtatásban rejlett, amelyet ez a hadsereg a háború elején Galíciában és Lengyelországban végrehajtott túlmérés, teljesen frontális hadműveleteinél átélt... Mindenesetre az orosz sereg az akkor elszünetelt veszteségeket kiheverte, de az osztrák-magyar többé nem... Sikerülhetett-e emberi erőnek, hogy az egységes nemzeti harci akaratnak új, felemelő erejét a kettős monarchia népkeverékébe bevigyék, mikor már az akarat, a lelkesedés és az önbizalom első virága leszakított? Főképp hogyan lehetett a tisztikart, amely az első rohamozásban oly sokat szenvedett, ismét a régi magaslatra emelni?“

A bajok ezután kezdtek halmozódni. A tartalékoktól megfosztott Isonzo-arcvonalt nem tudta a következő — augusztusi — olasz rohamot jól kivédeni. A 6. Isonzo-csatában elveszett a korábbi öt csatában oly

eredményesen védett görzi hídfő Görzzel együtt, fel kellett adni a magyar vérrrel áztatott doberdói fennsíkot is.

Ezután következett a nagynehezen összefoldozott keleti (oroszországi és galíciai) arcvonal déli szárnyát Erdélyen át megkerülő román támadás. Német hadak jöttek segítségünkre. Seeckt tábornok irányította, Falkenhayn német és magyar csapatokkal hajtotta végre Erdély felszabadítását, 1916 végéig a keleti arcvonal rendise jött, de ez már nem Conrad hadvezetésének volt köszönhető.

Kétségtelen, hogy 1916-ban a három hadszíntér (olasz, orosz-román és balkáni) harcait az osztrák-magyar haderő egymaga már végigküzdeni nem bírta, de ennyire mégsem jutunk, ha Conrad az erőkkel kissé jobban takarékoskodik.

Conrad ettől kezdve támadó hadműveletet nem vezetett. Utolsó nagyobb haditervét: a támadás megújítását az olaszok ellen a német hadvezetőség nem fogadta el.

Az előadottakból Conrad fővezéri működését már eléggé tisztán láthatjuk ahhoz, hogy abból következtetést vonjunk le.

Conrad magas szellemi képességei elvitathatatlanok. Érdemeit a hadsereg szervezése és fejlesztése körül el kell ismerni. Nagy volt a merész és ötletes haditervek kovácsolásában. A legnehezebb helyzet rendbehozására is volt jó gondolata. Terveinek és gondolatainak megvalósítása azonban seregei erejét túlfeszítette. Az osztrák-magyar haderő pedig néprajzi összetételénél, általános szervezeténél és hadianyagbeli szegénységénél fogva kíméletes használatot igényelt. Conrad már az első — augusztus—szeptemberi — hadjáratban sem kímélte. Ezért a haderő időelőtt kimerült, létszáma rohamosan csökkent, minősége hirtelen hanyatlott.

Ennek dacára Conrad említésreméltó hadműveleti szünetek közbeiktatása nélkül még egymásután három (októberi, november-decemberi és téli) nehéz hadjáratot intézett. Ez túlsók volt. A haderő értéke majdnem egészen elhasználódott. A téli kárpáti csata végén a haderő a végső helyrehozhatatlan összeroppanáshoz közel állt.

A német segítséggel aratott gorlicei diadal a haderő értékét emelte, de ezt Conrad a rownoi hadjáratban eltékozolta.

Fővezérségének utolsó évében — 1916-ban — Conradnak elégtelen erőkkel megkezdett déltiroli hadművelete nem érte el a kitűzött célt, de kikényszerítette az oroszok nagyszerű támadását, ez viszont a románokat a beavatkozásra csábította és egyben alkalmat adott az olaszoknak arra, hogy az Isonzo mentén tagadhatatlan sikereket vívjanak ki.

Conrad hadvezéri működése tehát — elismerésreméltó szellemi képességei mellett is — szerencsétlen volt, sok véráldozattal járt s a monarchia ellenállóképességét túlhamar aláásta.

Bizonyos, hogy kevesebb ötletesség, de a valósággal számoló több józanság sok vért, sok veszített csatát takarít meg.